

Høringsnotat

**Forskrift om renter på overtredelsesgebyr for brudd på
konkurranseloven**

Innhold

1	Innledning og innholdet i høringsnotatet	3
2	Bakgrunnen for forslaget	3
3	Gjeldende rett.....	4
3.1	Overordnet om Konkurransetilsynets plikt til å kreve renter	4
3.2	Forsinkelsesrente	5
3.3	Renter beregnet fra forfallstidspunktet (avsavnsrente).....	5
3.4	Renteregler på andre rettsområder.....	6
3.5	Forskriftshjemmel i konkurranseloven.....	6
4	Behovet for forskrift.....	6
4.1	Behov for å fastsette gjensidig renteplikt.....	6
4.1.1	Ulike rettigheter og plikter for staten og foretak	6
4.1.2	Ulike konkurransevilkår ved sanksjonering etter norske regler	7
4.2	Ytterligere insentiv til å betale overtredelsesgebyr innen forfall	7
5	Departementets vurdering.....	8
5.1	Fastsettelse av regel om plikt til å betale renter ved tilbakebetaling.....	8
5.2	Tilbakebetaling ved oversittelse av forfallsdatoen	9
5.3	Tilbakebetaling ved innfrielse av deler av overtredelsesgebyret	9
5.4	Motregning.....	10
5.5	Rentesats ved tilbakebetaling av gebyr til foretaket.....	11
5.6	Ikrafttredelse.....	11
5.7	Økonomiske og administrative konsekvenser	11
5.7.1	Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige.....	11
5.7.2	Samfunnsøkonomiske virkninger.....	12
5.7.3	Økonomiske og administrative konsekvenser for næringslivet.....	12
6	Forslag til forskrift	13

1 Innledning og innholdet i høringsnotatet

Nærings- og fiskeridepartementet foreslår i dette høringsnotatet en forskrift om beregning av renter på overtredelsesgebyr ilagt av Konkurransetilsynet etter lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven) § 29 sjette ledd. Forslaget følger opp Prop. 136 L (2021–2022), hvor det framgår at departementet vil vurdere å fastsette en forskrift om at foretak som har betalt overtredelsesgebyr for brudd på konkurranseloven, skal få refundert beløpet med tillegg av renter dersom gebyret reduseres eller oppheves.

Forslaget til forskrift utfyller den nye regelen om renter på overtredelsesgebyr i konkurranseloven § 29 femte ledd. Bestemmelsen trådte i kraft 1. januar 2023. I forskriftsforslaget gis det nærmere regler om foretakenes plikt til å betale renter på overtredelsesgebyr som ikke er innbetalt innen forfallsfristen, statens plikt til å betale renter ved eventuell tilbakebetaling av gebyret dersom det oppheves under klage- eller domstolsbehandlingen, og rentesatsen.

Bakgrunnen for forslaget er at departementet ser et behov for å fastsette en gjensidig plikt til å betale renter på overtredelsesgebyr for foretakene og staten. Det vil bidra til likere rettigheter og plikter for staten og foretakene når det gjelder betaling av renter på overtredelsesgebyr. Videre vil det kunne føre til likere konkurransevilkår for norske foretak som er aktive på EUs indre marked. Tiltaket kan også gi et ytterligere insentiv til å betale overtredelsesgebyr innen forfall, noe som vil kunne bidra til mer effektive konkurranseregler. Departementet forventer at forslaget vil ha positive samfunnsøkonomiske virkninger, som følge av at konkurranseloven håndheves mer effektivt, mer forutsigbarhet for foretak som opererer i Norge, samt likere konkurransevilkår for foretak som sanksjoneres av Konkurransetilsynet og Kommisjonen.

I kapittel 2 behandles bakgrunnen for forskriftsforslaget. I kapittel 3 gis det en oversikt over gjeldende rett. Behovet for å supplere konkurranseloven § 29 femte ledd med en forskrift om beregning av renter behandles i kapittel 4. Departementets vurderinger og spørsmål til høringsinstansene følger i kapittel 5. Forslag til forskrift står i kapittel 6.

2 Bakgrunnen for forslaget

Ved lov 16. desember 2022 nr. 94 om endringer i konkurranseloven m.m. (unntak fra offentleglova og beregning av renter) ble det inntatt en regel om renteplikt i konkurranseloven § 29 femte ledd. Bestemmelsen pålegger foretak som ilegges overtredelsesgebyr og som ikke betaler gebyret innen forfallstidspunktet, plikt til å betale renter. Det skal betales renter frem til gebyrvedtaket blir endelig eller saken blir rettskraftig avgjort (avsavnsrente), og forsinkelsesrenter etter at vedtaket er endelig eller saken er rettskraftig avgjort, jf. Prop. 136 L (2021–2022). Bakgrunnen for lovendringen var ønske om mer effektiv håndheving av konkurranseloven, skape insentiv for foretakene til å betale overtredelsesgebyret innen forfallstidspunktet, og harmonisere reglene om overtredelsesgebyr etter konkurranseloven med EU/EØS-konkurransereglene.

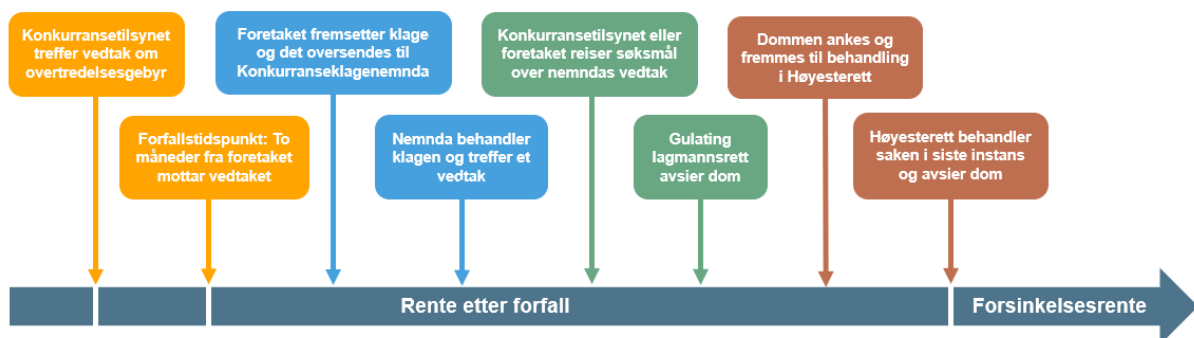
Lovendringen har skapt en ulikhet i rettigheter og plikter mellom staten og foretakene som ilegges overtredelsesgebyr. Etter gjeldende rett påtar kun foretaket seg risikoen for å lide økonomisk tap. Dersom foretaket betaler gebyret innen forfallsdatoen og det deretter helt eller delvis oppheves, taper foretaket penger på å ikke motta renter ved tilbakebetalingen av gebyret. Og dersom de unnlater å betale gebyret og vedtaket opprettholdes, vil de senere måtte innfri det med en merkostnad i form av renter. Staten påtar seg derimot ikke tilsvarende risiko fordi de er sikret betaling i begge tilfeller. På denne bakgrunn drøftes behovet for forskriften nærmere i kapittel 4.1.1.

3 Gjeldende rett

3.1 Overordnet om Konkurransetilsynets plikt til å kreve renter

Et foretak eller en sammenslutning av foretak kan ilegges overtredelsesgebyr dersom disse eller noen som handler på deres vegne, forsettlig eller uaktsomt overtrer eller medvirker til overtredelse av visse materielle eller prosessuelle regler i konkurranseloven, jf. konkurranseloven § 29 første ledd.

Vedtak om overtredelsesgebyr kan påklages innen seks måneder fra partene mottar vedtaket, jf. § 39 første ledd. Konkurransklagenemnda er klageinstans for tilsynets vedtak etter konkurranseloven, jf. § 35. Dersom Konkurransetilsynet ikke gir foretaket medhold i klagen innen 15 dager, skal den oversendes til Konkurransklagenemnda, jf. § 37 første ledd og forskrift 14. desember 2018 nr. 2031 om behandling av saker for Konkurransklagenemnda § 4. Partene kan anlegge søksmål over Konkurransklagenemndas vedtak for Gulating lagmannsrett innen tre måneder etter at underretning om vedtaket er mottatt, jf. § konkurranseloven 39 tredje og fjerde ledd. Konkurransetilsynet har også søksmålsadgang for noen typer vedtak, jf. § 39 femte ledd. Høyesterett behandler anke over Gulating lagmannsretts dom i siste instans.

Figur: En tidslinje som viser hvilke renter som vil kunne løpe under de ulike stadiene i prosessen etter at et gebyrvedtak er truffet. Det er mulig at tilsynets vedtak blir endelig eller saken blir rettskraftig avgjort på et tidligere stadium enn det som er vist i tidslinjen, og i så tilfelle vil også forsinkelsesrenten løpe fra et tidligere tidspunkt, se punkt 3.2.

I henhold til konkurranseloven § 29 tredje ledd andre punktum, er forfallstidspunktet for gebyrvedtak truffet av Konkurransetilsynet to måneder fra foretaket har mottatt vedtaket. Dersom foretaket ikke betaler overtredelsesgebyret innen forfallstidspunktet, påløper det renter etter konkurranseloven § 29 femte ledd. Bestemmelsen inneholder to ulike renteformer;

i) renter som løper fra forfallstidspunktet og frem til forsinkelsesrenten begynner å løpe og ii) forsinkelsesrente som løper fra saken er avklart og frem til betaling finner sted.

Konkurransetilsynet har skjønnsmessig adgang til å helt eller delvis ettergi rentekravet dersom «vedtaket ikke er endelig eller saken ikke er rettskraftig avgjort innen tre år fra vedtak om overtredelsesgebyr ble fattet», forutsatt at «dette ikke skyldes forhold på foretakets side», jf. konkurranseloven § 29 femte ledd fjerde punktum.

3.2 Forsinkelsesrente

Det følger av konkurranseloven § 29 femte ledd første punktum at «[d]et skal beregnes renter av overtredelsesgebyr etter første ledd i samsvar med forsinkelsesrenteloven fra det tidspunktet Konkurransetilsynets vedtak er endelig eller saken er rettskraftig avgjort». Et vedtak truffet av Konkurransetilsynet er endelig dersom det ikke påklages innen klagefristen er utløpt. Tidspunktet for når en sak er rettskraftig avgjort, er fastsatt i lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) § 19-14 første ledd. Det følger av denne bestemmelsen at en avgjørelse er rettskraftig avgjort «når den ikke lenger kan angripes med ordinære rettsmidler», det vil si når ankefristen er utløpt eller avgjørelse foreligger i siste instans. Forsinkelsesrenten løper dermed fra vedtaket er endelig avgjort av Konkurransetilsynet eller Konkurransklagenemnda, eller rettskraftig dom fra Gulating lagmannsrett eller Høyesterett foreligger, og frem til betaling finner sted.

Finansdepartementet fastsetter rentesatsen for forsinkelsesrenten hvert halvår, med virkning fra 1. januar og 1. juli. Det følger av lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling m.m. (forsinkelsesrenteloven) § 3 første ledd at forsinkelsesrenten skal fastsettes til «en fast prosent årlig rente, som skal svare til den pengepolitiske styringsrenten slik denne er fastsatt av Norges Bank per 1. januar og 1. juli det aktuelle år tillagt minst åtte prosentpoeng».

3.3 Renter beregnet fra forfallstidspunktet (avsavnsrente)

Det fremgår videre av konkurranseloven § 29 femte ledd andre punktum at det også skal «beregnes renter av overtredelsesgebyret fra forfallstidspunktet i tredje ledd og frem til forsinkelsesrenten begynner å løpe». Presiseringen om at renter påløper fra forfallstidspunktet og frem til forsinkelsesrenten begynner å løpe, innebærer at Konkurransetilsynet også skal kreve renter fra foretaket i perioden saken er under klagebehandling hos tilsynet selv eller Konkurransklagenemnda, og under domstolsbehandling hos Gulating lagmannsrett eller Høyesterett. Formålet med bestemmelsen er at foretaket ikke skal få en urettmessig rentegevinst i perioden endelig avklaring av saken ikke foreligger fordi den er under klage- eller domstolsbehandling.

Det er fastsatt en særskilt rentesats i § 29 femte ledd tredje punktum. Det følger av denne bestemmelsen at rentesatsen for denne perioden «skal tilsvare den pengepolitiske styringsrenten fastsatt av Norges Bank per 1. januar det aktuelle året tillagt ett prosentpoeng». Det gjelder altså en lavere rentesats i denne perioden sammenliknet med forsinkelsesrenten.

3.4 Renteregler på andre rettsområder

I forbindelse med vurderingen av om det bør fastsettes en renteforskrift på konkurranseretts område, har departementet også sett på tilsvarende reguleringer på andre rettsområder. I særlovgivningen er det en rekke lovbestemmelser som hjemler adgang til å fastsette regler om renter på overtredelsesgebyr i forskrift. Lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd (dyrevelferdsloven) § 34 tredje ledd inneholder en forskriftshjemmel knyttet til overtredelsesgebyr. Det følger av forskrift 30. juni 2014 nr. 925 om overtredelsesgebyr etter dyrevelferdsloven § 8 at det påløper renter i samsvar med forsinkelsesrenteloven dersom overtredelsesgebyr ikke betales ved forfall, som er 30 dager fra vedtakets dato.

Andre lover som åpner for at det kan fastsettes regler om renter på overtredelsesgebyr er blant annet lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven) § 36, lov 4. desember 1992 nr. 123 om legemidler mv. (legemiddeloven) § 28a og lov 20. november 2020 nr. 128 om revisjon og revisorer (revisorloven) § 14-7. De nevnte hjemlene er foreløpig ikke benyttet til å fastsette renteregler.

3.5 Forskriftshjemmel i konkurranseloven

Forslaget til forskrift er hjemlet i konkurranseloven § 29 sjette ledd. Bestemmelsen gir adgang til å vedta en forskrift som gir nærmere regler om «beregning av renter» etter § 29 femte ledd. Bestemmelsen er nøytralt utformet, med sikte på å kunne anvendes for å utarbeide forskrift om beregning av renter til både staten og foretaket som er ilagt overtredelsesgebyr.

4 Behovet for forskrift

4.1 Behov for å fastsette gjensidig renteplikt

4.1.1 Ulike rettigheter og plikter for staten og foretak

Muligheten for Konkurransetilsynet til å kreve renter på forfalte overtredelsesgebyr har skapt ulike rettigheter og plikter for staten og foretak når det gjelder å betale renter på overtredelsesgebyr.

Overtredelsesgebyr som Konkurransetilsynet ilegger, utgjør i noen saker flere hundre millioner kroner, og rentesummen kan derfor bli betydelig. Slik regelen er i dag, vil foretak som velger å betale gebyret, miste muligheten til å bruke et beløp av betydelig størrelse for eksempel til drift og investeringer, og de vil heller ikke ha rett til å kreve renter på beløpet når det tilbakebetales fra staten ved eventuell opphevelse eller reduksjon av gebyret. Dersom foretakene derimot unnlater å betale gebyret, hefter det risiko for at de senere må betale renter av en betydelig størrelse dersom de ikke får medhold under klage- eller domstolsbehandlingen. Staten er derimot sikret full betaling i begge tilfeller. Denne forskjellen påfører foretakene en vilkårlig risiko. Etter departementets syn utgjør det en urimelig skjevhet til fordel for staten. Denne skjevheten rettes opp ved å åpne for at foretak som betaler et overtredelsesgebyr for brudd på konkurranseloven, får tilbakebetalt det innbetalte beløpet med renter ved eventuell opphevelse eller reduksjon i gebyrets størrelse.

4.1.2 Ulike konkurransevilkår ved sanksjonering etter norske regler

Konkurranseregelverket er en viktig del av reguleringen av det indre markedet etter EU/EØS-retten. De norske konkurransereglene er harmonisert med konkurranseregelverket i EØS-avtalen¹, som speiler konkurransereglene i Traktat om den Europeiske Unions Virkemåte (TEUV). Det gjelder en gjensidig plikt til å betale renter på overtredelsesgebyr i EU-retten. Kommisjonen har myndighet til å kreve renter dersom foretaket ikke betaler overtredelsesgebyret innen forfallstidspunktet.² Plikten til å betale renter ved tilbakebetaling av overtredelsesgebyr til foretaket, er fastsatt av EU-domstolen. I sak C-301/19 P hadde Kommisjonen ikke betalt renter ved tilbakebetaling av gebyret saksøkeren hadde forhåndsbetalt, og saksøker fikk medhold i kravet om at rentene skulle utbetales. I gebyrvedtak truffet av EFTAs overvåkningsorgan (ESA) kreves det renter ved oversittelse av forfallstidsfristen på tre måneder.³ Departementet er imidlertid ikke kjent med at spørsmålet om utbetaling av renter ved tilbakebetaling av overtredelsesgebyr til foretaket har vært satt på spissen for ESA.

Konsekvensen av at de norske konkurransereglene ikke har en ordning med plikt for staten til å betale renter ved tilbakebetaling av overtredelsesgebyr, er at det har oppstått et avvik som kan føre til ulike konkurransevilkår i det indre markedet og svekke konkurransevnen til foretak som sanksjoneres etter reglene i den norske konkurranseloven. Et nasjonalt avvik i et regelverk som i utgangspunktet er harmonisert, svekker også forutsigbarheten knyttet til foretakenes rettigheter når de ilegges overtredelsesgebyr. Denne usikkerheten kan gi økte kostnader, noe som kan ha negative samfunnsøkonomiske konsekvenser. En forskrift som fastsetter en gjensidig renteplikt for foretakene og staten, vil kunne bidra til likere konkurransevilkår for foretak som sanksjoneres av henholdsvis Konkurransetilsynet og Kommisjonen.

4.2 Ytterligere insentiv til å betale overtredelsesgebyr innen forfall

Konkurranseloven skal bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser. Et av hovedhensynene bak innføringen av overtredelsesgebyr i konkurranseloven i 2004 var å sikre effektiv håndheving av loven. Overtredelse av konkurranseloven innebærer at én eller flere næringsdrivende beriker seg på samfunnets og forbrukernes bekostning, og kan ha betydelige samfunnsøkonomiske kostnader.⁴ Overtredelsesgebyr er ment å ha en avskrekkende virkning.

¹ Avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde. Konkurransereglene i EØS-avtalen er inkorporert i norsk rett gjennom lov 5. mars 2004 nr. 11 om gjennomføring og kontroll av EØS-avtalens konkurranseregler mv. (EØS-konkurranseloven)

² Artikkel 99 i forordning (EU, Euratom) 2018/1046 om finansielle regler, jf. også delegert forordning (EU) 2019/715 artikkel 64

³ Sak nummer 71480 (Telenor), side 288 og 289

⁴ Prop. 136 L (2021–2022) Endringer i konkurranseloven m.m. (unntak fra offentleglova og beregning av renter) side 11

Foretak som har blitt ilagt overtredelsesgebyr, skal avskrekkes fra ytterligere overtredelser i fremtiden. Når et foretak blir ilagt overtredelsesgebyr, har dette også en avskrekkende effekt ovenfor andre aktører i markedet. Risikoen for overtredelsesgebyr skal bidra til at også foretak som ikke har vært gjenstand for sanksjoner, avstår fra å handle i strid med loven.

I Prop. 136 L (2021–2022) viste departementet til at den tidligere ordningen med at overtredelsesgebyr ble innbetalt *etter* at vedtaket var rettskraftig, svekket konkurranselovens effektivitet, fordi en klage kunne gi foretak gevinst i form av en rentefri betalingsutsettelse.⁵ Foretak som ikke betalte innen forfallstidspunktet, kunne disponere overtredelsesgebyret i perioden frem til Konkurransetilsynets vedtak var endelig, eller saken var rettskraftig avgjort. Foretaket ville i de fleste tilfeller kunne oppnå avkastning av disse midlene. Midlene kunne disponeres i foretaket, settes på en bankkonto, eller investeres på annen måte når vedtak fra Konkurransetilsynet forelå. Det kunne gi uheldige insentiver at foretak som utsatte betalingen ved å rentefritt kunne disponere over overtredelsesgebyret, fikk mulighet til å utsette betalingen så lenge som mulig. De uheldige insentivene kunne for eksempel være at foretak valgte å klage på Konkurransetilsynets vedtak for å få en rentefri betalingsutsettelse som eneste reelle grunn for sin klage, eller at foretak regnet inn gevinsten de kunne få i form av en rentefri betalingsutsettelse i sin beslutning om å klage på tilsynets vedtak eller ikke. Slike insentiver kunne føre til at betydningen av å ha en forfallsfrist for betaling av overtredelsesgebyr kunne bli uthullet. Det var derfor viktig, av hensyn til konkurransereglens effektivitet, å gi insentiver til betaling innen forfall uavhengig av om et foretak valgte å klage på Konkurransetilsynets vedtak eller ikke.

Ved å åpne for at foretak får tilbakebetalt overtredelsesgebyr med renter dersom gebyret oppheves eller reduseres, vil foretaket få et ytterligere insentiv til å betale overtredelsesgebyr innen forfallsfristen. Dette er fordi at kostnaden ved å selv ikke disponere midlene frem til en sak er endelig avgjort eller vedtaket er rettskraftig, kan bli noe mindre som følge av at de får renter ved tilbakebetalingen av gebyret. Det ytterligere insentivet til å betale overtredelsesgebyret innen forfall som eventuelt skapes, vil kunne bidra til mer effektive konkurranseregler.

5 Departementets vurdering

5.1 Fastsettelse av regel om plikt til å betale renter ved tilbakebetaling

På bakgrunn av omtalen i kapittel 4, er departementets vurdering at det bør fastsettes en forskrift som regulerer foretak og statens plikt til å betale renter ved innbetaling eller tilbakebetaling av overtredelsesgebyr for brudd på konkurranseloven. Forskriften vil utfylle konkurranseloven § 29 femte ledd om foretakenes plikt til å betale renter. Departementets vurdering er at forskriften bør fastsette både hjemmel for renteplikt og rentesatsen.

⁵ Ibid. side 11-12

5.2 Tilbakebetaling ved oversittelse av forfallsdatoen

Renteplikten etter konkurranseloven § 29 femte ledd inntreder dersom foretaket ikke betaler overtredelsesgebyret innen forfallstidspunktet fastsatt i konkurranseloven § 29 tredje ledd andre punktum.

I utgangspunktet tilsier dette at statens plikt til å betale renter ved tilbakebetaling av gebyret også kun bør gjelde for overtredelsesgebyr som innfris innen forfallstidspunktet. Det kan fremstå som urimelig at foretak som oversitter forfallsfristen, får tilsvarende rettigheter som foretakene som betaler innen fristen. En plikt til utbetaling av renter uavhengig av om innfrielse av gebyret finner sted før eller etter forfallstidspunktet, vil også kunne stå i et motsetningsforhold til formålet om å sikre effektiv håndhevelse av konkurranseloven. Rentebestemmelsen i § 29 effektiviserer konkurransereglene ved å fjerne incentivet til å utsette betalingen og legge en rentekostnad på denne beslutningen. Dersom også foretak som betaler etter forfallstidspunktet får rett til renter ved eventuell tilbakebetaling av gebyret, blir incentivet til å betale før forfall for å unngå renter, mindre. Dette kan skape en praksis som innebærer at foretakene betaler gebyret etter forfallstidspunktet, som vil kunne uthule betydningen av et fastsatt forfallstidspunkt. Videre er hensynet til foretak som ønsker å innfri gebyret innen forfallsdatoen, men ikke klarer det, ivarettatt ved at de kan be Konkurransetilsynet om fristutsettelse og betale innen den nye forfallsdatoen.

Departementet har likevel vurdert hvorvidt foretak eller sammenslutning av foretak som innfrir hele eller deler av kravet *etter* forfallstidspunktet, også skal motta renter ved tilbakebetaling. I så tilfelle vil rentene beregnes fra tidspunktet innbetalingen ble mottatt, da forfallstidspunktet vil ha utløpt. Ved å gi foretakene rett til renter ved forsinket betaling av gebyret, vil de kunne få et incentiv til å betale gebyret på et senere tidspunkt. Dette kan eksempelvis være hensiktsmessig dersom et foretak unnlater å betale gebyret ved forfall fordi de planlegger å fremsette klage. Dersom de under klagerunden eller domstolsbehandlingen vurderer sannsynligheten for at gebyret vil opprettholdes som høyere enn da de fremsatte klagen, vil de kunne ha et incentiv til å betale gebyret for å unngå å pådra seg ytterligere renter. Dette vurderes som hensiktsmessig i lys av at det kan ta flere år før et gebyrvedtak blir endelig eller rettskraftig avgjort. At staten beholder rentegevinsten ved fristoversittelse, kan også svekke private parters tillit til staten og konkurransemyndighetene.

Departementet ønsker høringsinstansenes innspill til om foretak eller sammenslutninger av foretak som innfrir hele eller deler av kravet *etter* forfallstidspunktet også skal motta renter ved tilbakebetaling.

5.3 Tilbakebetaling ved innfrielse av deler av overtredelsesgebyret

Konkurranseloven § 29 tar ikke stilling til renteplikten for de tilfeller foretaket kun betaler en del av gebyret. Hensynene nevnt i kapittel 4 gjør seg gjeldende på samme måte dersom gebyret ikke betales fullt ut, men delvis innfris, eksempelvis grunnet manglende dekning hos foretaket. Det gjelder særlig hensynet til å sikre en balanse mellom foretakene og statens renteplikt.

Samtidig kan det stilles spørsmål ved hvorvidt det er hensiktsmessig at det åpnes for at foretak som kun delvis innfrir overtredelsesgebyret skal ha rett til renter, særlig hvis innfrielsen finner sted etter forfallstidspunktet. Bakgrunnen for dette er at det kan redusere den avskrekkende effekten overtredelsesgebyr og renter er ment å ha. Dersom det likevel skal åpnes for at delvis innfrielse kan finne sted, vurderer departementet det som hensiktsmessig at foretakene får rett til renter ved tilbakebetaling av den innfridde delen dersom overtredelsesgebyret oppheves eller reduseres.

Departementet ber om høringsinstansenes innspill på om renteplikt ved tilbakebetaling kun bør gjelde dersom gebyret innfris fullt ut, eller også ved betaling av deler av gebyret.

5.4 Motregning

Mulighet for motregning oppstår når to aktører har pengekrav mot hverandre, og innebærer at en part oppfyller sin betalingsforpliktelse ved å avregne denne i kravet vedkommende har mot den andre.⁶ Dersom kravene ikke er like store, skal den delen av kravet som det ikke har blitt motregnet i, innfris på vanlig måte. Frivillig motregning kan avtales mellom partene. Retten til å gjennomføre motregning uten at motparten samtykker til det (tvungen motregning), følger av ulovfestet rett. Det første vilkåret for å gjennomføre tvungen motregning er at kravene går ut på samme ytelse, og dette vil normalt være oppfylt for pengekrav i samme valuta. Videre må kravene eksistere mellom de samme partene. Det siste vilkåret er at forfallstiden for motkravet (kravet som det kreves dekning i), og frigjøringstiden for hovedkravet (kravet som skal dekkes), må være kommet.⁷

Fastsettelse av en motregningsregel i forskriften vil ikke endre rettstilstanden, men kan være oppklarende og effektivisere prosessen for oppgjør ved tilbakebetaling av overtredelsesgebyr som er ilagt for brudd på konkurranseloven. Motregning kan eksempelvis være aktuelt når et foretak betaler (hele eller deler av) overtredelsesgebyret, og gebyret deretter delvis oppheves av Konkurransetilsynet, Konkurranseskjennemnda eller domstolene. I så tilfelle vil staten ha plikt til å tilbakebetale til foretaket den delen som ble opphevet, med renter. Ettersom foretaket allerede vil ha innfridd gebyret, vil staten kunne motregne det som skal tilbakebetales i den delen av gebyret som er innbetalt og opprettholdes. Statens motregningsrett vil være begrenset til krav som springer ut av samme vedtak.

Motregningskrav fra statens side kan fremstå som en byrde for foretaket sammenliknet med isolert oppgjør, da de ikke vil ha rett til å få tilbakeført hele beløpet de har betalt, og deretter fatte en selvstendig beslutning om når innfrielse skal finne sted. På den andre siden vil det være uheldig at den delen av gebyret som rettmessig opprettholdes, tilbakeføres til foretaket. Departementets vurdering er at motregning vil kunne effektivisere håndhevelsen av konkurranseloven og forenkle tilbakebetalingen, ved at den delen av kravet som det kan motregnes i, slettes.

⁶ Viggo Hagstrøm mfl., Obligasjonsrett, 3. utgave, Universitetsforlaget, 2021 side 789

⁷ Erlend Haaskjold, Obligasjonsrett. En innføring, Universitetsforlaget, 2017 side 257 og 258

Departementet ønsker høringsinstansenes innspill til hvorvidt det bør fastsettes en bestemmelse om at staten, ved reduksjon i overtredelsesgebyrets størrelse, skal motregne beløpet som skal tilbakebetales med renter i det innfridde gebyret, og om også foretakene bør ha en tilsvarende rettighet.

5.5 Rentesats ved tilbakebetaling av gebyr til foretaket

Etter departementets vurdering bør det i forskriften presiseres at den samme rentesatsen gjelder for beregning av renter til staten og til foretaket. Rentesatsen for renter på overtredelsesgebyr er fastsatt i konkurranseloven § 29 femte ledd første punktum og tredje punktum. Bestemmelsen er generelt utformet og spesifiserer ikke hvem av partene som har adgang til å kreve renter etter de nevnte satsene, og det foreligger dermed hjemmel til å fastsette lik rentesats for tilbakebetaling til foretaket.

Ved innfrielse av deler av gebyret, kan en mulig løsning være at det påløper renter ved tilbakebetaling av den innbetalte delen etter de samme prinsippene som er fastsatt i § 29 femte ledd første og tredje punktum, se punkt 5.3 i dette notatet.

5.6 Ikrafttredelse

Det fremstår etter departementets vurdering som hensiktsmessig å fastsette samme ikrafttredelsesdato for en forskrift om statens plikt til å betale renter, som for lovendringen som fastsatte renteplikt for foretakene. Lovendringen trådte i kraft 1. januar 2023. For det første vil det kunne styrke næringslivets tillit til forvaltningen, ved at det gis trygghet om at foretakene og staten har hatt samme rett til renter under samme tidsperiode. I tillegg forhindrer en tidligere ikrafttredelsesdato at foretak som ilegges gebyr før og etter forskriften trer i kraft, særbehandles på en måte som fører til vilkårlig forskjellsbehandling.

Departementet vurderer ikke fastsettelse av en tidligere ikrafttredelsesdato som tilbakevirkning som omtalt i Grunnloven § 97, da forskriftsforslaget ikke gjør inngrep i private parters etablerte rettsposisjoner. Reguleringen er til gunst for den private part, da foretakene får en rettighet som de tidligere ikke har hatt etter norsk rett.

Departementet ber om høringsinstansenes innspill til om 1. januar 2023 skal fastsettes som ikrafttredelsesdato for forskriften.

5.7 Økonomiske og administrative konsekvenser

5.7.1 Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige

Tilbakebetaling av overtredelsesgebyr med renter medfører økonomiske og administrative konsekvenser for staten i form av beløpene rentene utgjør og kostnadene ved å administrere en tilbakebetalingsordning. Totalbeløpet vil avhenge av hvor ofte Konkurransetilsynets vedtak om overtredelsesgebyr oppheves eller reduseres, samt gebyrenes størrelse og rentesatsen som benyttes. Størrelsesordenen på overtredelsesgebyrene er oppad begrenset til inntil ti prosent av foretakets omsetning, noe som betyr at rentene som eventuelt skal tilbakebetales vil variere fra sak til sak avhengig av størrelsen på de involverte foretakene.

Nedenfor gir vi en oversikt over overtredelsesgebyr som kommer frem i Konkurransetilsynets vedtak i perioden 2019–2022:

Overtredelsesgebyr i vedtak (TNOK)	2019	2020	2021	2022
Konkurranseskadelig adferd	467 300	766 000	0	544 800
Fusjonskontroll: Brudd på gjennomføringsforbud / opplysningsplikt / meldeplikt	0	0	3 000	0

Tabell: Oversikt over totale overtredelsesgebyr Konkurransetilsynet har ilagt i perioden 2019-2022. Beløpene i tabellen er de som fremkommer i vedtak. De er ikke justert for lemping, klageutfall eller manglende betalingsevne. Tallene er blant annet hentet fra tilsynets årsrapport 2022 og konkurransetilsynet.no.

Som det fremgår av tabellen over, varierer totalbeløpet for overtredelsesgebyr ilagt av Konkurransetilsynet fra tre millioner i enkelte år til opp imot 800 millioner kroner i andre år. En tilsvarende variasjon fra år til år kan antas for rentene som staten eventuelt vil måtte tilbakebetale.

5.7.2 Samfunnsøkonomiske virkninger

De negative økonomiske og administrative konsekvensene for staten, vil for samfunnet delvis oppveies av en mer effektivt fungerende konkurranselov. Dette fordi at en konkurranselov som kan håndheves mer effektivt, vil mer effektivt kunne legge til rette for virksom konkurranse. Ytterligere virksom konkurranse kan føre til at samfunnets ressurser brukes mer effektivt ved at bedrifter blir mer kostnadseffektive og/eller innovative. Det kan igjen føre til lavere priser og/eller høyere kvalitet på varer og tjenester i samfunnet. Videre vil ulikheten i statens og foretakenes rettigheter og plikter når det gjelder betaling av renter på overtredelsesgebyr rettes opp, og norske foretak vil kunne få likere konkurransevilkår som andre foretak i EØS av at rettstilstanden blir mer lik EU/EØS-retten. Det vil kunne medføre mer forutsigbarhet for foretakene som sanksjoneres etter de norske konkurransereglene og at de vil kunne konkurrere på likere vilkår med foretak som sanksjoneres etter EU/EØS-reglene.

5.7.3 Økonomiske og administrative konsekvenser for næringslivet

Forslaget til forskrift pålegger ikke foretakene som omfattes av konkurranseloven noen nye plikter. Forslaget retter opp i en ulikhet i rettigheter og plikter mellom staten og foretakene som per nå er i disfavør foretakene. Det må derfor antas at forslaget til forskrift ikke vil få negative økonomiske og administrative konsekvenser for næringslivet.

6 Forslag til forskrift

Forskrift om renter på overtredelsesgebyr for brudd på konkurranseloven

Hjemmel: Fastsatt av Nærings- og fiskeridepartementet [dato] med hjemmel i lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven) § 29 sjette ledd.

§ 1 Forskriftens anvendelsesområde

Forskriften gir utfyllende regler om betaling og tilbakebetaling av renter på overtredelsesgebyr etter konkurranseloven § 29. Bestemmelsene for foretak gjelder tilsvarende for sammenslutninger av foretak. Forskriften gjelder også på Svalbard, jf. forskrift 17. oktober 2008 nr. 1126 § 1.

§ 2 Forsinkelsesrente

Det skal beregnes renter av overtredelsesgebyr etter konkurranseloven § 29 første ledd fra tidspunktet Konkurransetilsynets vedtak er endelig eller saken er rettskraftig avgjort.

Renter etter første ledd skal beregnes i samsvar med forsinkelsesrenteloven.

§ 3 Renter beregnet fra forfallstidspunktet

Det skal beregnes renter av overtredelsesgebyr fra forfallstidspunktet frem til forsinkelsesrenten begynner å løpe. Forfallstidspunktet er to måneder etter at vedtaket er mottatt, jf. konkurranseloven § 29 tredje ledd andre punktum.

Rentesatsen for renter etter første ledd skal tilsvare den pengepolitiske styringsrenten fastsatt av Norges Bank per 1. januar det aktuelle året tillagt ett prosentpoeng.

§ 4 Tilbakebetaling av overtredelsesgebyr med renter

Dersom et overtredelsesgebyr helt eller delvis oppheves av Konkurransetilsynet, Konkurransklagenemnda eller domstolene, skal renter beregnes i samsvar med § 2 og § 3 for den delen som oppheves og tilbakebetales.

Ved innfrielse av overtredelsesgebyret innen forfallstidspunktet fastsatt i konkurranseloven § 29 tredje ledd andre punktum, skal det beregnes renter fra forfallstidspunktet.

Ved innfrielse av overtredelsesgebyret etter forfallstidspunktet, skal det beregnes renter fra tidspunktet betalingen ble mottatt. Staten har motregningsrett i delen av overtredelsesgebyret og rentene som ikke er innbetalt.

§ 5 Ikrafttredelse

Forskriften trer i kraft 1. januar 2023.